

Podvýkonní nadaní žáci

Eva Trnová

PdF MU

trnova@ped.muni.cz

Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU

NÁRODNÍ
PLÁN OBNOVY

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Vymezení pojmu - brainstorming

- Co rozumíte pod pojmem PODVÝKON?
- Práce ve skupině.
- Prezentace názorů a jejich obhajoba.
- Diskuze.

PODVÝKONNÍ NADANÍ (Underachievers)

(Vondráková,E.: Co můžeme udělat pro rozvoj talentů)

- Podvýkonní nadaní žáci jsou jedinci, jejichž výkon je pod úrovní jejich schopností.
- Podvýkonnost se ovšem netýká jen nadaných.
- Jedná se velmi závažný problém, který není zcela vyřešen.
- Podvýkonní jedinci netvoří homogenní skupinu, ale naopak o velmi heterogenní.
- Příčiny podvýkonu (neúspěchu) jsou velmi rozmanité – za významnou je považován nedostatek motivace.
- Mohou být úspěšní v oblasti svých zájmů, které se však nekryjí s učivem.

Vymezení pojmu podvýkon

- **Podvýkon** (Underachievement) je rozpor mezi schopnostmi dítěte a podávaným, školním výkonem.
- Může být:
 - **okamžitý (situační)** - je spojen např. s nedostatkem motivace nebo stavem žáka;
 - **dlouhodobý (chronický)** – vyvolaný déle trvajícím negativními vlivy.
- **Významná je intenzita projevu:**
 - **mírná** – pokud je pouze situační, obvykle se neprojeví významně na rozvoji žáka, ale je potřeba mu věnovat pozornost, aby nepřešel do závažné podoby;
 - **závažná** – má dopad na výkon žáka, je vždy nutné řešit, zejména pokud jde o dlouhodobý stav.

Znaky podvýkonných jedinců - 1

- Podle odborníků (Porterová, Khatena, Montgomeryová, Clarková, Boekaertsová a jiní) se tato skupina vyznačuje některou z následujících charakteristik:
- nízká motivace a aspirace;
- slabé školní návyky a nezodpovědnost;
- malý zájem o školní činnost, ale větší zájem o mimoškolní aktivity;
- slabá úroveň přizpůsobení;
- rebelantství a vyrušování;

Znaky podvýkonných jedinců - 2

- nedůslednost, selhávání při kompletaci školní práce ;
- nízké sebevědomí a negativní sebeobrana;
- lepší zručnosti v ústní produkci než v písemných úlohách;
- defenzivita, rafinovanost v sebeospravedlňování;
- odpor k rutinním činnostem a drilu.

Příčiny podvýkonu nadaných

Vnější příčiny:

- **Škola** – nerespektování individuálních potřeb, nevhodný přístup učitele, nedostatečná podpora rozvoje schopností.
- **Rodina** – nedostatek podpory v vzdělávání, nedostatek financí na podporu rozvoje zájmů (koupě PC, knih, sportovní vybavení, apod.).
- **Vrstevníci** – vyřazení z kolektivu díky odlišnosti, dopadem může být skrývání nadání.

Vnitřní – souvisí s osobností nadaného a tedy typem nadání, z nichž některé typy jsou velmi náchylné k podvýkonu (utajovaný nadaný, nadaný v ohrožení, nadaný s dvojí výjimečností).

Obě příčiny se často vzájemně kombinují.

Práce ve skupině

- Uveďte konkrétní příklady vnějších a vnitřních příčin podvýkonu.
- Prezentace názorů a jejich obhajoba.
- Diskuze.

Co může vést podvýkonu

- Perfekcionismus
- Sociální dyssynchronie
- Trojtaktní problém
- Snížená tolerance k vnějším autoritám - direktivnosti
- Psychosomatické problémy
- Neumí se učit

Perfekcionismus

- Patří spolu s vysokou sebekritičností mezi nejčastěji uváděné problematické projevy nadaných.
- Souvisí s ním nereálná očekávání, výkonová orientace, ctižádost a příliš vysoké nároky, které dítě na sebe klade. To může vést k vytvoření neadekvátního sebeobrazu dítěte.
- Jedinec ztrácí potřebnou sebedůvěru, podceňuje své schopnosti. Obává se chyby a selhání, a proto nechce riskovat a vyhýbá se obtížnějším úkolům, což může v konečném důsledku vést k chronické podvýkonnosti.
- Podle J. Juráškové (2005) může perfekcionismus souviset také s prudkými reakcemi na prohru a neúspěch jako jsou výbuchy zlosti, křik, sebeobviňování, házení věcmi.

Sociální dyssynchronie -1

- Nejvíce problémů nadaných dětí **souvisí s jejich interakcí s okolím** - rodinou, školou a vrstevníky.
- Sociální dyssynchronie", resp. nesoulad osobnosti a potřeb nadaného s jeho okolím (Terrassier, 1985 in Silvermann, 2002) se často projeví u dítěte již v předškolním věku, výrazně však se vstupem do školy, v souvislosti se školní socializací.
- Významné období, počátek školní docházky má zásadní vliv na vztah dítěte k učení, škole a sobě samému. Nadané děti jsou obvykle silně motivované a očekávají od školy nové intelektové podněty. Pokud nejsou tato očekávání naplněna, může dojít k e zklamání, rezignaci a následně podvýkonu.
- Způsob vzdělávání podstatně determinuje eventuální výskyt problémů nadaného jedince v emoční, sociální aj. oblastech (Hříbková 2005).

Sociální dyssynchronie - 2

- Mezi nejvýznamnější důvody podvýkonu patří vrstevnické vztahy.
- Odlišnost nadaných ohrožuje sociální zařazení dítěte, zejména jeho přijetí spolužáky.
- Jedním ze způsobů, jak se s touto situací vyrovnat, je maskování naddání, tedy podvýkon.
- Je potřeba nadaným pomoci tento konflikt mezi jejich úspěšností a přijetím v kolektivu vrstevníků zvládnout, aby mohli adekvátně rozvinout své schopnosti, zůstali aktivní a nezávislí, a při tom jejich vztahy s vrstevníky byly bezproblémové.

Trojtaktní problém

- Označení pro reakci na vyučování nedostatečně respektující rozdílnou úroveň znalostí a schopností, tempa, zájmů, stylu učení a potřeb nadaných žáků.
- J. Freemanová (1998) označuje reakci na tento způsob výuky jako trojtaktní problém (three-times problém). Nadaní si vytvářejí strategii osvojit si požadované informace napoprvé, následně „mentálně vypnou“ a začnou vnímat opět až ve chvíli, kdy je prezentována nová, zajímavá informace. Nebezpečí je, že nemusí docenit závažnost výuky a mohou sklouznout k podvýkonu.
- Kdy nejčastěji uplatňují nadaní tuto strategii:
 - ❖ reakce na nudu,
 - ❖ na pomalé tempo výuky,
 - ❖ na omezenou možnost ukázat své schopnosti a dovednosti.

Snížená tolerance k vnějším autoritám - direktivnosti

- Mezi významné projevy nadaných patří nezávislost a nekonformnost, což se projevuje sníženou tolerancí nadaných k vnějším autoritám, direktivnosti.
- Nadaní přistupují k dospělým jako k rovnocenným partnerům, diskutují, kritizují je. Potřebují adekvátně zdůvodnit, co a proč mají dělat.
- Nadané dítě nebude plnit úkol, o jehož smysluplnosti není přesvědčeno, což může vést v důsledku k podvýkonu.
- Nerespektování učitele a jeho způsobu výuky může vést ke snížení výkonu dítěte. Zadanou práci, pro kterou dítě není motivováno a které proto nevěnuje adekvátní pozornost, může odevzdávat nedokončenou nebo i s chybami.
- Původní vysoké pozitivní očekávání může být vystřídáno zklamáním dítěte, ztrátou motivace pro školní vyučování a negativním vztahem ke škole, někdy dokonce až k chronickému podvýkonu.

Psychosomatické problémy

- Mohou být vyvolány dlouhodobou frustrací speciálních vzdělávacích potřeb dítěte.
- Jedná se především o časté bolesti hlavy, zvýšenou únavu, problémy se zažíváním.
- Nejsou-li tyto psychosomatické problémy řešeny, snižuje se výkon nadaného, což může vést k trvalému podvýkonu.

Neumí se učit

- Neumí se učit, protože získávají úspěch při minimálním úsilí.
- Někteří nadaní nepodnětnou výuku akceptují a přizpůsobují se. Projevují se jako úspěšní a bezproblémoví žáci.
- Díky svému vysokému potenciálu plní bez námahy úkoly, které jsou pod úrovní jejich schopností. Získávají úspěch při minimálním úsilí, ale neosvojují si potřebné pracovní a učební návyky. To se negativně může projevit, když mají plnit zadání odpovídající jejich potenciálu.
- Problémem je pak nejen samotná absence potřebných strategií, jak náročnější úkol zvládnout, ale také minimální zkušenost, jak se s případným neúspěchem vyrovnat.
- Zejména na 1. stupni má na sebehodnocení žáka velký vliv hodnocení učitelem. Pokud tedy není požadován na dítěti výkon adekvátní jeho potenciálu, existuje mimořádně vysoké riziko, že se nadané dítě přizpůsobí dlouhodobě podprahové a neadekvátní výuce, upadá do podvýkonu.

Skupiny nadaných ohrožené podvýkonem

V praxi jsou často neidentifikovaní, proto nemají adekvátní pedagogicko psychologickou péči. Jejich potřeby vyžadují speciální přístup, proto jsou více ohroženi podvýkonem a rozvojem dalších sociálních a emocionálních problémů.

Obvykle jsou k nim řazeni:

- nadaní s extrémně vysokým IQ,
- nadaní s handicapem,
- nadaní z odlišného kulturního prostředí,
- nadaní ze sociálně znevýhodněného prostředí,
- nadané dívky,
- vysoce kreativní nadaní

Práce ve skupině

- Prodiskutujte jednotlivé příčiny podvýkonu a uveďte konkrétní příklady, jak na ně v praxi reagovat.
- Prezentace názorů a jejich obhajoba.
- Diskuze.